

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

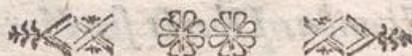
**Ioannis Ernesti Schvberti S. Th. D. Et Prof. Primar.
Academ. Helmstad. Abbatis Coenobii Ad Lap. St. Mich.
Sem. Theol. Directoris Institvtiones Theologiae Moralis**

Schubert, Johann E.

Ienae [u.a.], 1759

Caput II. De Lege

[urn:nbn:de:hbz:466:1-50801](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-50801)

CAPVT II.

DE

L E G E.

§. XV.

Lex defini-
tur.

Norma actionum liberarum, a superiore præscripta, dicitur LEX. *ergo ea*

1. *Esse debet propositio universalis, quæ actionum ad idem genus pertinentium qualitatem determinat;*

2. *Pro objecto habet solas actiones liberas;*

3. *A superiore præscripta est, qui per hanc propositionem declaravit, quid fieri vel non fieri vellet;*

4. *Principium illud est, ex quo omnis actio libera ab homine determinari debet; (§.6)*

5. *Hinc & actio bona recte dicitur, quæ legi conformis est, & mala, quæ illi repugnat. (§.7)*

Legem non quamcunque sed MORALEM finivimus, quæ propter præstantiam suam LEX simpliciter dici solet. Potuisset norma actionum liberarum definiri, *adjecta mentione superioris.* Quia nulla lex vere datur, nisi a superiore & jam de legibus propriissime & strictissime talibus agitur, quæ sine idea superioris concipi nequeunt, Deus etiam superioritatem suam graviter inculcabat, cum

in eo erat, ut legem suam promulgare vellet, Exod. XX. 2. hanc determinationem definitioni inferendam esse, merito putavimus. Quatenus norma actionis rationibus nititur, ex actionis indole, consuetariis, & circumstantiis desumptis, CONSILIVM appellari solet. Hinc cum actiones liberæ habeant moralitatem objectivam, (§. 13.) & hinc ratio præcepti vel interdicti divini semper petita sit ex actionis natura, (§. 12.) leges divinæ haud immerito dicuntur consilia.

Qui vero consilia divina fingunt, quæ non essent simul leges, & quæ homines pro arbitrio sequi & non sequi possent, manifestam contradictionem admittunt. Neque huc trahi possunt loca Matth. XIX. 11. 12. 21. 1. Cor. VII. 1. 7. 25. IX. 14. Nam ibi de actionibus sermo est, quæ non absolute & in se bonæ vel malæ sunt, sed per circumstantias variabiles suam moralitatem, eamque vel majorem vel minorem, nanciscuntur. Unde & non universaliter præcipiuntur, sed circumstantiæ tantum monstrantur, quibus existentibus bonæ, & hinc præceptæ essent, nisi ob defectum domini aut alias circumstantias majus malum metuendum sit.

§. XVI.

Quemadmodum superior ille, qui alio-
D 2
Divisio legum.
rum

rum actiones pro arbitrio determinat, hinc LEGISLATOR appellatur, aut DEVS & ipse HOMO esse potest, ita & leges in DIVINAS & HUMANAS dispescuntur. Divinæ sunt normæ actionum, ab ipso Deo hominibus præscriptæ. Cumque per lumen rationis homini innotescunt, NATURALES, cum vero per externam revelationem declarantur, POSITIVÆ dicuntur.

§. XVII.

Dantur leges naturæ.

Duplex datur rerum finis, cui omnia quæ sapientissimus mundi opifex condidit inservire debent, GLORIÆ DIVINÆ MANIFESTATIO, &, quæ illi subordinata est, HUMANVM FELICITAS. Ad quem finem & liberæ hominum actiones tendere debeant, inde nascuntur propositiones quædam universales & actiones, quæ ad hunc finem consequendum faciunt, determinantes, & simul voluntatem Dei declarantes. Istæ propositiones sunt: *Quicquid gloriam Dei manifestat, aut felicitatem hominum promovet, illud agendum; quicquid vero gloriam Dei obscurat, aut hominum felicitatem impedit, illud fugiendum est.* Has propositiones declarare, quid Deus ab hominibus agi vel non agi velit, facile intelligentes, qui expendunt, Deum non posse non velle, quicquid finibus ejus respondet, vero averfari, quod illis repugnat. Et

& pro principiis seu normis actionum, ab ipso Deo præscriptis, h. e. pro legibus divinis habendæ sunt. (§. 15. 16.) Quia vero homo harum propositionum veritatem ratione sola prælucente perspicit, & hujus generis leges naturales appellentur, (§. 16.) patet, *dari leges naturales.* Quæ res eo minus in dubium vocari potest, cum scriptura testetur, gentes, lege extrinsecus revelata carentes, habuisse legem, cordibus suis inscriptam. Rom. II. 14. 15. observandum autem est,

1. *Summam & præcipuam legem naturæ esse, manifestetur gloria divina, Rom. I. 21. illique proxime subordinari illam alteram, promoveatur propria cujusvis felicitas, Eph. V. 29.*

2. *Ex his principiis multas conclusiones specialiores formari posse, quæ omnes pariter sunt leges naturæ.* Plurimarum enim actionum ad hoc vel illud genus pertinentium ratio intelligi potest tum ex ipsâ illarum natura, tum ex consuetudinibus. Inde oriuntur subsumptiones, actiones nimirum, quæ hujus vel illius generis sunt, illustrare vel obscurare gloriam divinam, nec non promovere vel impedire propriam hominis felicitatem. Ergo conclusiones, quæ docent, hoc vel illud actionum genus sectandum vel fugiendum esse, specialiores sunt leges naturæ. Act. IV. 19. Rom. I. 32.

3. *Actiones, quæ duobus illis summis principiis,*

cipiis, aut conclusionibus inde formatis, conformes sunt, bonas, oppositas vero malas esse; (§. 10.

4. Denique has leges non tantum ratione hominibus concessa, qua actionum naturam & relationem ad fines divinos explorare possunt, sed etiam fatis prosperis & adversis, quæ hominibus bonum vel malum eligentibus obtinent, revelari a Deo.

Quamquam homo naturalis non nisi externam honestatem sectari potest, atque formalem operis bonitatem non constituit tamen, ut constaret, eam Deum velle, homines honestos quandoque præmiis temporalibus ornavit, quæ quasi signa & testimonia divinæ erga nos voluntatis sunt.

§. XVIII.

Illius affectiones.

Cum vero leges naturæ sint normæ a ipso Deo præscriptæ, (§. 16.) & Deus ipse non possit esse contrarius, sequitur,

1. Nullam dari contradictionem inter leges naturæ ipsas;

2. Neque eas aliquando abrogari, aut contrariis legibus positivis tolli posse;

3. Hinc quoniam dispensatio est permissio moralis, ut aliquid fiat contra leges easdem esse indispensabiles.

Apparentes igitur contradictiones legum naturalium tum inter se, tum cum legibus positivis, tollendæ sunt vel per circum-

stantiarum diversitatem, quæ actionem lege alias præceptam vel prohibitam mutant & eximunt, vel per limitationem alterius legis, quam alia lex opposita monstrat, ubi tamen, quænam lex limitanda sit, ex generali quodam principio dignoscendum est. Leges naturæ absolute quidem sunt indispensabiles. Quia vero nonnullæ illarum non simpliciter fundatæ sunt in ipsa actionis natura in se spectata, sed in quibusdam circumstantiis, quæ abesse possunt, licet id non perspiciat humana ratio, Deus quandoque actionem permittere potest, quæ lege naturali prohibita esse videtur, quamquam hoc casu vere non dispensatur contra legem.

§. XIX.

Itaque homo sibi relictus quandoque ignorat, num adsint circumstantiæ, quibus existentibus actio præcipitur vel prohibetur. Multarum quoque actionum; naturam & relationem ad finem Dei ultimum sola ratione non potest perspicere, quod efficit, ut generaliora legum naturalium principia ad casus singulares applicare, & hinc leges specialiores sub universalioribus comprehensas invenire nequeat. Accedit, plerorumque hominum simplicitatem adeo magnam esse, ut admodum difficult.

DEus tulit
leges posi-
tivas.

ficulter vel plane non videant, quod rationis & naturæ lumen alias monstrare non posset. His causis movebatur Deus, ut externa revelatione voluntatem suam declararet, & hinc LEGES POSITIVAS ferret (§. 16.) Id vero fecit non tantum

1. *Præcipiendo & prohibendo; sed etiam*
2. *Promittendo præmia, & comminando penas; similiter*
3. *Revelando ea, quæ ipse fecerit, & in quibus eum imitari possint homines;*
4. *Commemorando vitam & facta Christi quibus exemplum nobis reliquit; denique*
5. *Approbando vel improbando opera aliorum, qui ante nos vixerunt.*

Magnum ergo Dei beneficium est, quod nobis legem suam revelaverit, ut & facilius & plenius, & certius eam cognoscere possimus. Hæc olim erat populi israeliticæ prærogativa, ab ipso Deo prædicata. Pl. CXLVII. 19. 20. Postquam vero verbum Dei ad omnes gentes delatum est, communi hoc beneficio fruuntur, aut certe frui possunt.

§. XX.

Et quidem
triplicis generis.

Ejusmodi divinæ voluntatis revelationes mox ab initio mundi factas esse, & facile præsumi potest, & historia sacra docet. Nunquam autem plenius, & solemnius

minus patefacta est lex divina, quam cum Deus populum suum ex Ægypto eduxerat, & in deserto peregrinanti formam tum reipublicæ tum Ecclesiæ tradebat. Exod. XX. seqq. Hinc & Paulus comparative inquit, legem ante tempora Mosis non extitisse. Rom. V. 13. 14. Gal. III. 17. 19. Quemadmodum autem triplex datur legum genus. quarum aliæ hominem, ut talem, aliæ hominem, ut membrum Ecclesiæ, aliæ vero eum ut civem seu membrum reipublicæ obligant, ita & populus israeliticus triplicem a Deo legem accepit, MORALEM, CEREMONIALEM, & FORENSEM.

§. XXI.

LEX CEREMONIALIS statuta continebat, quibus determinabantur actiones ad cultum DEI publicum pertinentes. Cum ergo præcipua promissio Israelitis data Christum ejusque meritum respiceret, Gen. XXII. 18. coll. Gal. III. 16. cujus adventum sperare, & in quem credere eos oportebat, illorum quoque cultus publicus ita comparatus esse debebat, ut & in memoriam illis revocaret promissionem de Messia futuro, & publica esset confessio, se talem mundi Redemptorem ex sua gente oriundum expectare. Hinc tota lex ceremonialis non poterat non esse ad-

Lex ceremonialis, e-
jusque ab-
rogatio.

umbratio futuri Messiã ejusque meriti
Gal. III. 23. 24. Col. II. 16. 17. Ebr. IX. 9
X. 1. At vero cessante fine & ratione le-
gis ipsa lex ejusque valor & obligatio ce-
dere debet. Quare cum Christo in car-
ne exhibito finis legis ceremonialis exsp-
raret, *ipsam quoque legem ceremonialem*
rogari oportebat. Hanc abrogationem Deus
in Vet. Test. prædixerat, Ps. CX. 4. col.
Ebr. VII. 11. 12. 18. 19. Jer. XXXI. 31. seq.
Dan. IX. 27. in novo autem præcepit, Act.
XV. 24. 28. Gal. V. 1. 2. 3. Col. II. 16. 17.
Ebr. VII. 18. VIII. 13. & per destructi-
onem templi hierosolymitani consum-
mavit.

Quemadmodum lex ceremonialis præcipi-
disponebat de sacrificiis & lavacris, ita
actionibus typicis duplex Christi me-
ritum, passivum & activum, præfiguratum
esse credo. Jo. XIX. 34. 1. Jo. V. 6. H-
ratione lex ista insignem partem Evange-
continebat. Quia vero per modum leg-
concepta erat, ejusque observantia publi-
erat confessio, Messiam Patribus promi-
sum adhuc futurum esse, post adventum
Christi, impletisque omnibus, quæ
ceremonialis adumbraverat, non amplius
observari poterat. Quod tamen ita inte-
ligi debet, ut ex opinione necessitatis
cultus divini observari non potuerit.

32
 60
 70
 80
 90
 100
 110
 120
 130
 140
 150
 160
 170
 180
 190
 200
 210
 220
 230
 240
 250
 260
 270
 280
 290
 300
 310
 320
 330
 340
 350
 360
 370
 380
 390
 400
 410
 420
 430
 440
 450
 460
 470
 480
 490
 500
 510
 520
 530
 540
 550
 560
 570
 580
 590
 600
 610
 620
 630
 640
 650
 660
 670
 680
 690
 700
 710
 720
 730
 740
 750
 760
 770
 780
 790
 800
 810
 820
 830
 840
 850
 860
 870
 880
 890
 900
 910
 920
 930
 940
 950
 960
 970
 980
 990
 1000

lias enim constat, nonnullos ritus lege ceremoniali institutos & signa politica nationis judaicæ fuisse, & aliis finibus intervenire potuisse. Ex hac causa Paulus ipse non dubitabat, Timotheum circumcidere, A&t. XVI. 3. aliasque partes legis ceremonialis adimplere. A&t. XXI. 24. 26. Imo Christiani, qui gente erant Judæi, hunc morem adhuc diu sequebantur. Quare quod in Concilio Hierosolymitano decretum erat de abstinentia ab hujus legis adimplentione, ad solos Christianos ex gentilismo conversos pertinebat. A&t. XXI. 25. His enim eadem lex præscribi non poterat, sine accedente opinione necessitatis & cultus divini.

§. XXII.

Status ecclesiasticus Judæorum singulari quoque Reip. formam poscebat, quam ipse Deus sapientissime instituebat, & quam Theocratiam fuisse novimus. Ut itaque nulla Resp. carere potest suis legibus civilibus, ita & DEUS eas populo suo tulit, quarum complexus dicitur LEX FORENSIS. Præcipit aut prohibet illa actiones, de quibus judicari debebat in foro, & simul modum judicandi ipsamque sententiam a magistratu ferendam definit. Plerarumque harum legum ratio continebatur in singulari forma reip. judaicæ, in illius

Lex forensis ejusque abrogatio.

us

us relatione ad cultum Dei publicum, & in possessione terrarum a Deo populo suo donatarum. Sed nec impossibile est, ut inter has leges nonnullæ fuerint, propter communem omnium Civitatum finem lætæ, aut etiam aliæ naturales, quarum observantiam Deus auctoritate Magistratus politici firmari voluit. *Ergo destructa huiusmodi singulari Ebræorum Rep. abrogatisque legibus ceremonialibus, & populo ex palestina pulso omnes illæ leges forenses simul cadunt, quarum ratio in his circumstantiis contenta erat, reliquæ vero, quæ aut naturales sunt, aut in communi Rerump. sine fundatæ, suum valorem retinuerunt.*

Quare sicuti lex forensis magistratus & subditos aliarum gentium ideo non obligat quia divinam habet originem, ita nec ideo legis forensis obligatio statim neganda est quia est lex forensis. Explorari potius oportet, quænam legis istius fuerit ratio. Si communis, ad omnes gentes pertinet. Si singularis, in singulari Judæorum conditione contenta, cessat ejus obligatio. Unde & Paulus nonnullas legum forensium ad statum Christianorum applicat. 1. Cor. IX. 9. 14. Alias vero Christus ipse sustulit. Matth. XIX. 8. 9. Quænam legum forensium diversitatem qui definitur vult, videat, quænam cujusvis fuerit ratio

tio. Si generalior ab ipso Deo redditur, aut plane nulla, ea tamen in singularibus Judæorum circumstantiis inveniri nequit, lex non abrogata censeri debet. Sin vero ex peculiari Judæorum conditione, ex forma regiminis theocratica, aut ex possessione terræ promissæ explicari potest, ad solum populum judaicum pertinuit, quamdiu proprio foro & fundo fruebantur. Unde ne ipsi quidem Judæi hodie postulare possunt, ut a Magistratu christiano secundum veteres suas leges judicentur.

§. XXIII.

Longe alia est ratio LEGIS MORALIS, Lex moralis, qua Deus Judæorum, ut hominum, actiones determinavit. Hanc

1. *Decem præceptis complexus est, Exod. XX. 3-17. XXXIV. 28. Deut. IV. 13. X. 4. unde & DECALOGVS dicitur;*

2. *Magna & terribili cum pompa populo suo tradidit; Exod. XIX. 10. 11. 16. 18. 19. XX. 18.*

3. *Ipse eam duabus tabulis lapideis inscripsit; Exod. XXXI. 18. XXXII. 15. 16. XXXIV. 27. 28. Deut. IX. 10.*

4. *Christus autem illa decem præcepta ad duo potiora reduxit, quæ summam totius legis continerent, & quorum alterum dilectionem Dei, alterum vero dilectionem proximi, dilectioni nostrum*

nostrum

nostrum ipsorummet equalem, inculcat. Matth. XXII: 37. seqq.

Deus tum singulari promulgatione tum descriptione in tabulis lapideis decem illa praecepta a reliquis legibus diffinit. Cum ergo, quicquid ad decalogum non pertinet, aut ecclesiastica aut civilia officia determinet, ac Moses ipse hanc legem, qua foedus Dei contineri dicitur, a lege ceremoniali & forensi, *Chibim* & *Mischpatim*, distinguat, Deut. II. 13. 14. dubium non est, quin Decalogus de officiis hominum, qua talium, agat, ut de & κατ' ἐξοχὴν *lex moralis* appellatur, quod nomen alias quoque ceremoniali & forensi legi imponi potest. Historia descriptionis decalogi in duabus tabulis, & testimonium Christi, alia hujus legis praecepta amorem Dei, alia vero amorem proximi praecipere, nos docent, prioris generis praecepta primae, & posterioris secundae tabulae inscripta fuisse. Sed quaeritur quomodo sint dividenda? Nonnulli putant, praecepta primae tabulae numero quatuor esse, secundae autem numero sex. Atque hi sentiunt, praeceptum de non faciendo simulacro singulare esse, distinguendum a praecepto primo de non habendis Diis alienis, praeceptum vero de non concupiscendo domum proximi, & de non concu-

concupiscendo uxorem; servum; ancillam, &c. ejus, quæ alias distingui solent, unum tantum esse. Nos vero statuimus, tria tantum esse præcepta, quæ ad primam tabulam pertinerent, illudque de non faciendo simulacro esse tantum interpretationem primi. Hinc ad secundam tabulam septem referuntur. Et quia non possunt esse pauciora decem præceptis, illud de non concupiscendo domum proximi, & de non concupiscendo ejus uxorem, aut alias res mobiles, ita dividimus, ut duo sint distincta præcepta. Tota hæc controversia quamvis in se levis sit, nec ullum religionis caput tangat, cum utrinque eadem præcepta retineantur, nostram tamen sententiam merito præferendam esse judicamus. Primo enim præcepto Deus omne genus idololatriæ prohibet, cumque simulacra facere, colere, & adorare sit species idololatriæ, & quidem præcipua, interdictum hoc de non faciendis simulacris sine dubio pars est aut interpretatio præcepti primi. Illud vero, quod nos nonum & decimum esse statuimus, unum quidem esse videtur, si tantum rerum christianarum habeatur ratio, sed apud Judæos aliud erat delictum, fundum proximi sui concupiscere, & aliud, res ejus mobiles desiderare. Hinc & utrumque Judæis singulari præcepto prohibebatur. Et quoniam

tunc

tunc erant diversa præcepta, nos hunc modum dividendi & numerandi retinemus idque, quod in iis ad forum simul spectare videtur, de sola interna moralitate intelligimus.

§. XXIV.

Non abrogata.

Lex itaque moralis ad homines, ut illi, pertinet. (§. 23.) Cumque summum illius sit, diligere Deum & proximum (§. 23. num. 4.) quod actionum generis natura Dei, in naturali dependentia hominum ab eo, & relatione ad se invicem sciam habet rationem, Christus etiam dicit se non venisse ad solvendum legem, Matth. V. 17. quod de ceremoniali & forensi legem Judæorum intelligere haud potuit, (§. 21. 22.) & denique in novo testamento præcepta legis moralis renoventur & incutentur, facile patet, *legem moralem nunquam esse abrogatam.* Ergo ea

1. Est declaratio, quid Deus a quocunque homine quovis tempore fieri aut non fieri velit.

2. Et quoniam leges positivas tulit, ut hominibus facilius, plenius, & certius constaret, quid illis faciendum vel omittendum esset, quam ex lege naturali constare poterat, (§. 19.) *hæc quoque lex moralis præcipue norma actionum liberarum esse debet.*

Evangeliolum, quod docet, fide & non operibus

ribus legis justificari hominem, minime sustulit legem, sed, teste Paulo, eam potius confirmavit & stabilivit. Rom. III. 31. Dum enim monstrat vicariam legis adimplerionem, fide apprehendendam, qua deficiente nemo salvari posset, simul ostendit, hanc legem prorsus invariabilem & adeo necessariam esse, ut ab obligatione, eam servandi, hominem liberare nequeat. Et quamvis homo eam perfecte adimplere non possit, ideoque aliena justitia justificari debeat, manet tamen voluntas Dei immutabilis, ut homo eam servet, quantum possit.

§. XXV.

Quum Deus legem moralem Israelitis tradebat, eamque in perpetuam rei memoriam tabulis lapideis inscribebat, sine dubio eos omnia docere volebat, quæ ipsis, ut hominibus, facienda essent, & fugienda, & ab omni probabilitate alienum est, ab hoc tempore usque ad adventum Christi nonnulla præceptorum divinorum ignorata esse a populo Dei. Accedit, summam de lege Dei perfectionem prædicari, Ps. XIX. 8. Deum serio vetuisse, quicquam legi suæ addi, Deut. IV. 2. XII. 32. Christum ipsum, quoties de operibus legis quaestio erat, homines ad legem mosaicam rejecisse, Matth. XIX. 17. 18. 19. Luc. X.

Nec novis
legibus au-
cta.

26. seqq. & Joannem testari legem per
Mosen datam esse, per Christum autem
gratiam ac veritatem nobis obtigisse.

I. 17. *Quare decalogus novis legibus a Christo
auctus non est.*

§. XXVI.

Quid de lege evan-
gelica senti-
endum?

Evangelium autem cum prædicatur
quod proprie est annunciatio operis re-
emtionis, & voluntatis divinæ, hominibus
per Christum salvandi, non tantum dicitur
cui, se adesse, & jam legem ceremoniam
lem finem suum consecutum esse, sed
etiam simul media illa revelavit, quibus
justificari, cum Deo uniri, & in fide eorum
firmari possimus. Cum ergo lex prædicatur
piat, ut quisque proximum suum diligat
sicut se ipsum, (§. 23. num. 4.) quo ipsorum
lectio sui ipsius & usus omnium medi-
orum, suam ipsius felicitatem promovenda
inculcatur, (§. 17.) novæ hinc formari possunt
sunt conclusiones, quæ significant, esse
luntatem Dei, ut agamus vel non agamus
quod Evangelium bonum vel malum esse
monstrat. Hujus generis propositiones
veræ sunt leges. (§. 15.) Ergo nova datur
lex, quæ EVANGELICA dici potest. Quæ
ut recte animo concipiamus, tenendum
est,

I. *Legem evangelicam esse legem moralem
applicatam ad objectum Evangelii, h. e. non
ma*

mam agendi, quæ ratiocinando colligitur simul ex lege & evangelio ;

2. *Legem evangelicam proprie non esse doctrinam evangelii, quæ non præceptis, sed promissionibus bonorumque spiritualium oblationibus continetur, sed doctrinam legis, quæ vero sine evangelio non innotesceret ;*

3. *Hinc & Christum tradendo legem illam non evangelium sed legem prædicasse ;*

4. *Minime vero propterea novas leges tulisse, sed tantum nova objecta revelasse, ad quæ lex vetus applicari possit & debeat ;*

5. *Præcipuam quidem imo rectius unicam hujus generis legem esse: Crede in Jesum Nazarenum, tanquam Redemptorem mundi in carne jam exhibitum ; sed plures specialiores in eadem contineri, veluti, noli gratiæ Sp. S. resistere, utere sacramentis novi fœderis, &c.*

EVANGELIUM proprie non est lex, plerumque tamen cum doctrina legis conjungi solet. Quando scriptura mentionem facit LEGIS FIDEI aut SPIRITVS, Rom. III. 27. VIII. 2. non semper intelligenda est lex evangelica secundum definitionem a nobis traditam, sed quandoque Evangelium ipsum. LEX enim, quod vocabulum multiplicem habet significatum, sæpe ponitur pro qualicunque doctrina, & in specie pro doctrina Evangelii, ut Rom. VIII. 2.

E 2

Gal.

Gal. II. 19. Existimo tamen, LEGEM DEI & LIBERTATIS quandoque ipsam gem evangelicam, uti a nobis definitur, significare. Huc pertinere credo Rom. II. 27. Jac. I. 25. Atque hæc lex, non deditur, quin jam in Vet. Test. extiterit. Longe vero clarius & plenius manifestata est in Nov. Test. Præsente enim Christo abolebatur lex ceremonialis, persona Messia determinabatur, nova sigilla fœderis & media gratiæ instituebantur, &c. Hæc & novæ legis applicationes ad objecta angeliformandæ erant.

§. XXVII.

Interpretatio legis.

Multa in sacris literis præcipiuntur & prohibentur, de quibus in decalogo, si vultis, verba spectes, immediate non agitur. Nihil tamen minus ille sufficientissima est actuum norma, nec unquam novis legibus aucta. (§. 25.) Ergo leges istæ, quæ in decalogo extare non videntur, sunt tantum interpretationes ejus ac specialiores applicationes. Cujus rei exempla evidentissima legimus Matth. V. 21. seqq. Quomodo autem per harum legum collectionem & justam dispositionem sensus decalogi clarius exprimitur, ita forte & plura alia objecta extendi & applicari potest. Hinc patet, opus esse interpretationis. Et ne hoc in negotio sinistre procedatur,

1. *Ante omnia investigandus est verus significatus vocum legis tum interpretanda tum interpretantis;*

2. *Cumque Deus sua lege non abstrusa fidei mysteria proponere, sed actiones hominum determinare voluerit, idque ideo, ut voluntatem ejus facilius & certius cognoscerent ex ea, quam ex naturali lege cognoscere possunt, (§. 19.) & propter hanc causam magna claritas legi divinæ inesse debet, retinendus est proprius, naturalis, & facillimus vocum significatus.*

3. *Inprimis autem ratio haberi debet interpretationis authenticæ, h. e. legum singularium, quæ aliquod decalogi præceptum interpretantur, licet non semper constet, quodnam præceptum determinate respiciant. Ipsæ enim singulares illæ leges immediate audiendæ sunt, & cum ab eodem auctore proficiantur, ejusdem sunt auctoritatis & valoris, cujus sunt præcepta decalogi.*

4. *Præceptum, quod de aliquo actionum genere agit, omnes illius species comprehendit, & ad omnia harum specierum individua applicari debet.*

5. *Præceptum, quo quid jubetur, simul prohibet contrarium, & quo quid prohibetur, simul præcipit contrarium.*

E 3

6. Si

6. Si quod datur præceptum, cuius interpretatio aut extensio est dubia, attendatur ratio, præcepto generali; quod de hoc actionum genere disponit, contenta, & ex ea verus sensus determinetur.

7. Cæterum communes adhibeantur interpretandi regulæ, quæ ex dicendi genere, occasione, intentione & fine loquentis sensum enunciant.

Præceptum generale, cuius specialiora De ipse recensuit, latius & ad alios casus singulares non videtur extendendum esse, præsertim si ratio legis a priori non constat. Divinæ approbationes aut improbationes alicujus facti etiam interpretationis locum habendæ sunt. Si qua actionum species commendatur vel prohibetur, & reliquarum eadem est ratio, norma generalis formari potest, quæ aliquod decalogi præceptum interpretatur.

§. XXVIII.

Relatio legis positivæ ad naturalem.

Præcipuum legis naturæ principium est: Fac ea, quæ gloriam Dei illustrent, et amque ipsius perfectionem promoveant (§. 17. num. 1.) Summa vero legis positivæ moralis: Dilige Deum ex toto corde & proximum tuum, sicut te ipsum. (§. 23. num. 4.) Quare cum lex naturæ contrariis legibus positivis abrogari non potuerit.

rit, (§. 18.) sed hæc potius promulgatæ sint in clariorem & pleniorẽ legis naturalis manifestationem, (§. 19.) sequitur,

1. *Legem de amore Dei & proximi genuinam media gloriam Dei illustrandi, & propriam felicitatem promovendi, monstrare;*

2. *Leges istas, quæ decalogum interpretantur simul esse legis naturalis interpretationes, quamvis illarum ratio a priori reddi non possit;*

3. *Si qua lex naturæ ex certis principiis demonstrari potest, quæ nec in decalogo nec alibi in scriptura disertis verbis expressa legitur, eam implicite contineri in decalogo;*

4. *Legem igitur scriptam, quæ tali legi naturæ contradicere videretur, ita limitandam & interpretandam esse, ut apparens illa contradictio tollatur;*

5. *Hinc & scrutinium legum naturalium ipsis Christianis diligenter commendandum esse.*

Quando gentilibus neglectus veri cultus Dei aliarumque virtutum, quas ratio eos docere potuisset, exprobratur, Rom. I. 21. seqq. & ipsi sine lege scripta judicandi dicuntur, Rom. II. 12. scrutinium & diligens meditatio legum naturalium omnino necessaria est. Cæterum licet lex positiva justa interpretatione merito limitetur, si lex naturæ clare demonstrata non limitatæ contradiceret, minime tamen

limitanda est, si quid prohibeat, quod secundum jus naturæ licere videretur. Nam hoc casu lex positiva nostram infirmitatem juvat, & legem naturæ, quæ occulta erat e tenebris quasi producit.

§. XXIX.

Leges civiles sunt divinae.

Leges civiles ipsis legibus divinis approbantur & confirmantur. Deus enim Respublicas, quæ legibus civilibus carenequeunt, non tantum propter necessitatem & insignem utilitatem approbat, sed etiam suaque providentia regit & conservat. Dan. IV. 29. Jo. XIX. 11. sed etiam alibi quando ipse instituit immediate. Ad hanc dantur leges, quibus homines jubentur obedientiam præstare magistratibus, ad quæ ratione, quod ipsi a Deo constituti essent. Matth. XXII. 21. Rom. XIII. 1. sequitur. 1. Pet. II. 13. 14. Quodcumque autem legum genus a Deo ipso approbatur & firmatur, illud hoc ipso in legem divinam abit. Ergo leges civiles vere sunt divinae. Quia vero Deus nihil approbare potest quod ipsius voluntati repugnat, & fieri potest, ut hujus generis leges ab impio magistratu ferantur, id tantum de legibus civilibus valet, quibus nulla lex Dei violatur.

Act. IV, 19.